

2. Baş ve Bağımlı Birimler: Biçimbilimsel İmleme

Bir öbekte birden fazla dilsel birim bulunduğunda, bu birimlerden biri *baş* (head), diğeri/diğerleri ise *bağımlı* (dependent) birim(ler)dir. Baş, anlamsal ve yapısal olarak öbekteki en önemli birimdir ve öbeği kuran da yine baştır. Bu anlamda, baş dışında kalan birimler, varlıkları başın öbeği kurmasına bağlı olduğundan, bağımlı birimler olarak adlandırılır.

Örneğin, *yumuşak yastık* ad öbeğinde *yastık* adı baş, *yumuşak* sıfatı da bağımlıdır. Benzer biçimde, *hızlı koş-* eylem öbeğinde *koş-* eylemi baş, *hızlı* belirteci de bağımlıdır.

Baş ve bağımlıları arasındaki ilişkiler aşağıda örneklenmektedir (koyu renkli yazılanlar başları imler).⁹

	Baş	Bağımlı	Örnek
i.	ilgeç	AÖ	in [_{AÖ} the shower] (İ + AÖ) [_{AÖ} eve] kadar
ii.	eylem	eylemin üyeleri (ör. özne, nesne)	Kim loves Lee (Öz + E + Nes) Ali Ayşe'yi seviyor
iii.	(tamlanan) AÖ	tamlayan AÖ	Kim's house (tamlayan ad + A) Ali'nin evi
iv.	ad	sıfat	red book (sıfat + A) kırmızı kitap
v.	sıfat	belirteç	very dark (belirteç + sıfat) çok karanlık
vi.	belirteç	belirteç	too much (money) (belirteç+ belirteç) çok fazla (para)

Diller, baş ve bağımlıları arasındaki sözdizimsel ilişkileri biçimbilimsel olarak farklı şekillerde yansıtabilmektedir:

1. Baş-impleme (head-marking)
2. Bağımlı-impleme (dependent-marking)
3. Çift-impleme (double-marking)
4. Sıfır impleme (zero-marking)

❖ Baş ilgeç ve AÖ nesnesi

Baş-impleme:

(18) **ruu**-majk jar aachi (Tzutujil –Guatemala (Maya Kızılderili dili))
3t-yüzünden BT adam
'adam yüzünden'

(19) a. **arna** i (Galce)
üst.**it** ben
'benim üstümde'

⁹ Bu bölümdeki Türkçe dışındaki örnekler, başka bir kaynak belirtilmedikçe, Tallerman (1998)'den alınmıştır. Tallerman, M. (1998). *Understanding Syntax*. Londra: Arnold Yayınevi.

- b. **arno** fo
üst.3E.t o (eril)
'onun üstünde' (eril)
- c. **arni** hi
üst.3D.t o (dişi)
'onun üstünde' (dişil)

Bağımlı-imleme:

- (20) a. für mein-**en** Freund (Almanca)
için benim-BEL arkadaş
'arkadaşım için'
- b. mit mein-**em** Freund
ile benim-YÖN arkadaş
'arkadaşım ile'
- (21) beera-**na** t'e (Chechen)
çocuk-YÖN üst
'çocuğun üstünde'
- (22) a. ev-**e** kadar (Türkçe)
b. o-**nun** gibi
c. ben-**im** için

Sıfır-imleme:

- (23) a. Ali için (Türkçe)
b. o adam gibi
c. Tamer kadar
- (24) a. for John (İngilizce)
b. to the house
c. with a stick

❖ **Baş eylem ve üyeleri**Baş-imleme:

- (25) Hi **ku-palu-ya.** (Kambera, Endonezya)
böylece 1t.YAL-vur-3t.BEL
'Böylece ona vurdum.'
- (26) Ben gid-iyor-**um.**¹⁰ (Türkçe)

¹⁰ Türkçede yalın durum için biçimbilimsel bir im yoktur. Dolayısıyla, özne-eylem uyumunda yalnızca eylem üzerindeki kişi uyum eki görüldüğünden, burada bu ikisi arasındaki sözdizimsel ilişki baş-imleme olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte, Türkçe alanyazında standart olarak kabul edilen, öznenin yalın durumunun sıfır biçimbirim (Ø) ile imlendiği görüşü dikkate alınacak olursa bu iki birim arasındaki sözdizimsel ilişki çift-imleme ilişkisi olarak incelenmelidir. Burada konuya betimsel açıdan yaklaşıldığından, özne-eylem arasındaki sözdizimsel ilişki baş-imleme ilişkisi olarak varsayılmaktadır.

Diğer yandan, özne uyumunun aslında sözlüksel eylemle özne arasındaki değil, zaman ulamıyla özne arasındaki ilişkinin sonucu olduğu dikkate alınır, Türkçede sözlüksel eylemle bağımlıları, yani, eylem ve nesnelere, arasındaki ilişkinin bağımlı-imleme, zaman ulamıyla bu ulamın bağımlı birimi olan özne arasındaki ilişkinin ise baş-imleme türünde olduğu görülebilir.

Bağımlı-imleme:

- (27) Taroo-**ga** tegami-**o** kaita. (Japonca)
T.YAL mektup.BEL yaz.GEÇ
'Taroo bir mektup yazdı.'
- (28) a. **Der** Hund sah **den** Vogel. (Almanca)
BT.YAL köpek gördü BT.BEL kuş
'Köpek kuşu gördü.'
- b. **Den** Vogel sah **der** Hund.
BT.BEL köpek gördü BT.YAL kuş
'Köpek kuşu gördü.'
- (29) [Kitab-ı **o-na** vermek] istiyorum. (Türkçe)

Çift-imleme:

- (30) **nan**-yaba ga-**na**-dañidba (Mangarrayi –Kuzey Avustralya)¹¹
ER.BEL-kardeş zm-1t>3t-bekle
'Kardeşimi bekliyorum.'

Sıfır-imleme:

- (31) ti gí kapiigaxiítoii hoa-í (Pirahã -Brezilya)¹²
ben sen kalem ver-YAK
'Sana kalemi veririm.'

❖ **Baş ad ve tamlayan AÖ**Baş-imleme:

- (32) sine natu-**na** (Saliba –Kolombiya, Venezuela yerli dili)
kadın çocuk-3t
'kadının çocuğu'
- (33) sarà sə-y^onə (Abhaz –Kuzeybatı Kafkasya dili)
ben 1t-ev
'benim evim'

Bağımlı-imleme:

- (34) Kim's house. (İngilizce)
- (35) tytö-**n** kissa (Fince)
kız-TAM kedi
'kızın kedisi'
- (36) biz-**im** ev (İngilizce)

Çift-imleme:

- (37) a. biz-**im** ev-**imiz** (Türkçe)
b. kız-**ın** kedi-**si**
- (38) cuku-**n** hu:ki-ʔ-**hy** (Güney Sierra Miwok)¹³
köpek-TAM kuyruk-3t
'köpeğin kuyruğu'

¹¹ Kaynak: <http://wals.info/chapter/25>¹² Kaynak: <http://wals.info/chapter/25>¹³ Kaynak: <http://wals.info/chapter/24>

Sıfır-ileme:

- (39) jərəkəpai tuwaja (Tiwi -Avustralya)¹⁴
timsah kuyruk
'timsah(-ın) kuyruğu'
- (40) Warsé ci (Asmat -Endonezya)¹⁵
Warse kano
'Warse'nin kanosu'
- (41) ti kaifi (Pirahã -Brezilya)¹⁶
ben ev
'benim evim'

[WALS haritası](#) (24A: Locus of Marking in Possessive Noun Phrases)

❖ **Baş ad ve bağımlı SÖ**Baş-ileme:

- (1) kûh-e boländ (Farsça)
dağ yüksek
'yüksek dağ' → Baş addaki '-e' biçimbiriminin anlamsal bir içeriği yoktur. Bu birim yalnızca baş ada bir bağımlı birim eklendiğini imler.

Çift-ileme:

- (42) a. el niño pequeño (İspanyolca)
BT.E çocuk küçük.E
'küçük çocuk (eril)'
b. la niña pequeña
BT.D çocuk küçük.D
'küçük çocuk (dişi)'
- (43) a. une cravate blanche (Fransızca)
bir.D kravat.D beyaz.D
'beyaz bir kravat (dişi)'
b. les cravates blanches
BT.D.ÇĞ kravat.ÇĞ beyaz.E.ÇĞ
'beyaz kravatlar (eril)'
c. un pantalon blanc
bir.E pantolon beyaz.E
'beyaz bir pantolon (eril)'
d. les pantalons blancs
bir.E.ÇĞ pantolon.ÇĞ beyaz.E.ÇĞ
'beyaz bir pantolon (eril)'

Sıfır-ileme:

- (44) kırmızı kurdela (Türkçe)
(45) red ribbon (İngilizce)

¹⁴ Kaynak: <http://wals.info/chapter/24>

¹⁵ Kaynak: <http://wals.info/chapter/24>

¹⁶ Kaynak: <http://wals.info/chapter/25>

WALS haritası (25A: Locus of Marking: Whole-language Typology)

Feature 25A: Locus of Marking: Whole-language Typology

This feature is described in the text of chapter 25 [Locus of Marking: Whole-language Typology](#) by Johanna Nichols and Balthasar Bickel [cite](#)

You may combine this feature with another one. Start typing the feature name or number in the field below.

× 25A: Locus of Marking:
Whole-language Typology

Values

●	Head-marking	47
●	Dependent-marking	46
●	Double-marking	16
	Zero-marking	6
	Inconsistent or other	121

